

Ф. Туранли (Туранли Фергад Гардашкан Оглу) (Київ)

ІСТОРІЯ ДИНАСТІЇ ГРАЇВ У КРИМСЬКОТАТАРСЬКИХ І ТУРЕЦЬКИХ ПИСЕМНИХ ДЖЕРЕЛАХ ТА В ІСТОРІОГРАФІЇ

Досліджується проблема історичного розвитку династії Граїв, зокрема виникнення Кримського ханства за даними турецьких арабографічних джерел та історіографії. Йдеться про хронологію зародження і виникнення названого державного утворення та причини встановлення протекторату Османської імперії та його наслідки для Бахчисарая та Стамбула, а також про посилення впливу Високої Порти в Кримському улусі. Зазначається, що кримськотатарське військо явило собою потужну збройну силу, яка здійснювала свої перманентні воєнні походи, тримала оборону володінь названої імперії на півночі Чорного моря, а також забезпечувала охорону торговельних шляхів. Розглядаються причини посилення військово-морських походів українсько-козацького війська проти володінь Османської імперії, а також історія формування чорноморського вектора в дипломатичній діяльності гетьманського уряду. Аналізуючи зазначену тему, автор наголошує на проблемах методології дослідження османсько-турецьких рукописних документів, і зокрема сучасної кримськотатарської та турецької історіографії, у яких міститься чимало важливих відомостей про козацько-гетьманську Україну і які мають велике значення для об'єктивного висвітлення історичних подій, що відбулись упродовж відповідного періоду в Східній Європі, зокрема українсько-кримськотатарсько-турецьких відносин. Існує чимало писемних джерел з історії Кримського ханства, вміст яких являє собою дуже багатий цінний матеріал для дослідження історії та культури цього улусу. У цьому контексті вивчення джерельних свідчень щодо чорноморського вектора дипломатичної діяльності гетьмана Б. Хмельницького важливе значення має інтерпретація турецьких рукописних документів, наприклад "Листа-наказу від ту-

рецького султана Мехмеда IV до козацького гетьмана Богдана Хмельницького”, написаного в місяці ребіюльеввелі 1061 р. за ісламським календарем Гіджри (1–10 ребіюльеввеля 1061 р. (22 лютого – 3 березня 1651 р. за християнським календарем)). Також заслуговує на серйозну увагу наукова праця “Устрій Кримського ханства та його посилення і зростання під османським протекторатом” сучасного турецького історика Музафера Уреклі, котрий класифікує зазначену вище групу писемних джерел. Наприклад: один зі значних кримськотатарських літописів “Історія хана Сагіб-Гірая”, що був написаний у Бахчисараї в XVI ст. Принагідно розглядаючи це писемне джерело, варто зауважити, що Кримське ханство, яке перебувало в той час під протекторатом Високої Порти, становило потужну збройну силу в Північному Причорномор’ї, зокрема в Східній Європі.